

A GYEP SZEREPE A VIDÉKFEJLESZTÉSBEN

Nagy Géza

Az elmúlt időszakban vizsgáltuk Szabolcs-Szatmár-Bereg megye minden településének gyepelt (az agroökopotenciális felmérés keretében), 46 gazdaságnak készítettünk legalógazdálkodási tervet, 21 gazdaságban tartottunk bemutatót és 8 gazdaságban voltak üzemi kísérleteink. Felméréseink alapján Tiszavidék négy körzetének jellemzőit mutatjuk be:

Szabolcs megyét a sok település, a sűrű lakosság, nagy legelők és az almások jellemzik. További (egyben kellemetlen) jellemzői a csaknem kétszeres munkanélküliség. Az országos átlaghoz viszonyítva és első helyre került a lakások megszüntetésében; 1995-ben több lakás szűnt meg, mint előtte 5 év alatt (KSH 1996, a megyéről szóló statisztikai könyv). Ugyancsak elgondolkasztó, hogy az összes oktatási intézmény (ovodától-főiskoláig) száma mindössze 12%-a az italt árusító helyek számának. Szervasmarha-állománya 43 ezer (ebből tehén 22 ezer) és a juhok száma is csak 113 ezer, amiből 90 ezer anyajuh (KSH 1996 évi országos és megyei kiadványok alapján).

Tiszavidék 4 körzetének jellemző adatait az 1. táblázatban látjuk. Különös figyelmet érdemel a fagymentes napok száma, amely 20 nappal kevesebb az átlagnál, 25-35 nappal kevesebb az ország melegebb vidékeinél. Nehezíti a helyzetet, hogy 8-10 évenként egyszer a fagymentes napok száma mindössze 150-152. A csapadék-hőmérséklet arány kedvező; Csenger és Mátészalka körzetében üde, Csaholo és Vásárosnamény körzetében legkedvezőbb a gyep számára (0.20 mm/1°C hőmérséklet).

A kissé vegyes talajon (lásd az 1. táblázatot) kialakítható a jó legelő megfelelő szakszerű megoldással (NAGY 1988). A vidék talajainak a csernozjomhoz viszonyított termőképessége átlag 80%-os, a talajok üdeségi szorzója pedig 85%, ami azt jelenti, hogy az éghajlati tényezőkön kívül a talajadottságok is elősegítik a jó gyepak létrehozását. Végeredményben a talajszorzó (a táblázatban a jobb szélső oszlop) 70 % körüli az üde csernozjomhoz viszonyítva.

Az éghajlat, a terület lejtése és a talajszorzó alapján elérhető - megfelelő módszer alkalmazásával - a 13 t/ha sz.a., aminek 80%-os megvalósítása 10.6 t hektáronkénti sz.a.-ot jelent. Egy átlagos üzemi megvalósítás is 7.9 t/ha sz.a. megtermelését jelenti; a két esetben vegyes műtrágyázással érhető el. Ha az állatokat legelőn tartjuk, akkor a gyepre kerülő ürülékekkel 4 év alatt háromszor lesz nagyobb a gyep termése és állattartó képessége (NAGY-VINCZEFFY 1996).

Fiszavidék 4 körzetének jellemző természeti adottságai

körzet	tengerszint feletti mag. m	átl. évi hóm. csap. mm	5°C napok száma	fagymentes napok száma	talaj típus(ok)	index: csern.	humusz talajüdeség aránya				üdeségi talaj-üdeségi szorzó				
							%	m	hm	n					
Csaholc	0-6	9.0	645	0.20	220	160	0 (a,v)	90	1-2	10	30	45	15	88.5	80.0
Csonger	0-10	7.8	575	0.16	225	163	be-r (h),1	80	0-2 (10)	30	25	40	5	83.3	66.6
Mátészalka	0-6	9.3	588	0.17	225	165	be (h) á,1	80	0-2 (10)	20	40	30	10	84.0	67.2
Vásárosnamény	0-4	8.8	650	0.20	220	160	be (h),ö,r(a)	80	0-2	10	20	50	20	89.0	71.2

Megjegyzések. talajtípus és szerkezet: a-agyag; be=barna erdő, h=homok, ö=öntés, r=réti, v=vályog; talajüdeség: mx=száraz, m-közepes, hm=üde, h-vizes.

Fiszavidék 4 körzete gyepének terméshetősége és állattartó képessége

körzet	terület ha	csap/hó alapján	4	5	6	7	8	terméshetőség t/ha szárazanyagban		eltartható állattartó kapacitás		szárazanyag/ha	szorzó
								talaj- alapján 40%	ha a megvalósítás 80%	darab/hektár	darab/körzet		
1	2	3	4	5	6	7	8	6	7	8	6	7	8
Csaholc	5 000	20.0	19.4	15.5	6.2	9.3	12.4	1.44	2.16	2.88	7 200	10 800	14 400
Csonger	2 600	16.0	15.2	10.1	4.0	6.0	8.0	0.93	1.40	1.86	2 418	3 640	4 836
Mátészalka	3 900	17.0	15.4	11.1	4.4	6.6	8.8	1.02	1.53	2.04	3 978	5 967	7 956
Vásárosnamény	7 800	20.0	19.6	14.0	5.6	8.4	11.2	1.30	1.95	2.60	10 140	15 210	20 280
súlyozott átlag	19 300	18.4	18.4	13.3	5.3	7.9	10.6	1.23	1.85	2.46	23 736	35 617	47 472
összesen													

Megjegyzések: A súlyozott-átlagokat az egyes körzetek gyepének területadatai és a különböző szorzók összetételéből állapítottuk meg. A lejtés 1%-a - két %-kal csökkent a terméshetőséget. A talajszorzót a csernozjomhoz viszonyított index és az üdeségi szorzó összevételéből számítottuk ki.

Tiszatájon egy átlagos üzemi megvalósítás lényegesen nagyobb termésbiztonságot jelent a gyepek, mint bármelyik szántóföldön termesztett növénynek és az energiában kifejezett tömeg is jelentősen nagyobb, mint bármi mással. Igen jó eredmény érhető el a legelő állatok ürülékével is, műtrágyázás nélkül (NAGY-VINCZEFFY 1996), de a talajéletet élénkítő lazítással (NAGY 1988, 1995, 1996).

Az almáskerteknek nagyon hasznos a szervestratégia, amelyet a legelőn tartott állatok a téli időszakban termelnek. A szarvasmarhatartás és a gyümölcsös jó kiegészítői egymásnak; a gyümölcsös megkapja a szervestratégiát, a szarvasmarhák pedig hasznosítják a hullott gyümölcsöt, vagy szüret után a gyümölcskészítmények melléktermékét.

Az a tény, hogy Tiszatájon annyi szarvasmarha lenne eltartható - erőtetés nélkül - mint amennyi most az egész megyében található azt is jelzi, hogy a megye állattartása hasonló fejlesztés után háromszor több állatot tarthatna el, ami hozzájárulna az egész megye mezőgazdaságának jobb helyzetéhez, a megyében lakó emberek jobb életéhez.

Tiszavidék természeti adottságai más lehetőséget is kínálnak. A vizenyős talajú gyepek egy részén kosárfonáshoz megfelelő fűzések telepíthetők és anyaguk a háziiparban feldolgozható, amivel ugyancsak javul a vidék lakosainak élete. A sűrű lakosság és a - más növények számára - kedvezőtlen helyi adottságok - kényszerítően hatnak a lehetőségek feltárására, amelyek a vidéken élő emberek életét jobbá teheti (NAGY-PETHŐ 1996, NAGY-VINCZEFFY 1995).

Tiszavidék fenti értelmű fejlesztése kezdete lehet az egész táj (akár megye) fejlesztésének, ami egyik biztos tényezőjévé válhat az egész vidék, a megye olyan értelmű fejlesztésének, ami alapvetően megváltoztatja az ottani lakosság életét, megszilárdítja a falusi életet, kiegyensúlyozottá teszi a mezőgazdasági termelést. Mindig jobb a két lábon állás, Szabolcs megyében ez az almáskertek mellett a legeltetéses állattartást jelentheti. Tiszavidék adottságai kedvezők a gyepre alapozott szarvasmarhatartás fejlesztéséhez és onnan a megye minden területére való elterjesztéséhez.

Irodalom

- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL: 1965. Mezőgazdasági Adattár I-II; 1-1167.
- KSH: 1996. Mezőgazdasági és élelmiszeripari statisztikai zsebkönyv 1995; 1-190.
- KSH: 1996. Magyar statisztikai zsebkönyv; 1-292.
- KSH: 1996. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyes statisztikai évkönyve 1995.
- NAGY G.: 1988. A kötött talajú természetes gyepék intenzifikálása eltalajlazítással felülvizsgálással. MTA kandidátusi disszertáció, DATE, Debrecen; 1-150+55 m.
- NAGY G.: 1995. A gyepesítési módok alapjai. In: Legelő- és gyepgazdálkodás (szerkesztő: VINCZEFFY) Mezőgazda Kiadó, Budapest, 162-174.
- NAGY G.: 1996. A környezet és a gyep. Gödöllői gyepgazdálkodási tanácskozás. 1996 szept. 6.-án. GATE, Gödöllő; 49-52.
- NAGY-PETŐ: 1996. Gyepgazdálkodás és vidékép. Gyepgazdálkodási szakülés a Magyar Tudományos Akadémián 1995 nov. 23.-án. DATE, Debrecen; 27-32.
- NAGY-VINCZEFFY: 1995. A legelő állat ürülékének terméshatásának vizsgálata. Tiszántúli Mezőgazdasági Tudományos Napok. Hódmezővásárhely, 1995. ápr. 21-22.; 216-217.
- NAGY-VINCZEFFY: 1996. Terméslehetőség legelő állatok ürülékével. Természetes Állattartás 5., DATE, Debrecen; 99-104.

Szerző: Prof. Dr. Nagy Géza tanszékvezető, Tájhasznosítási-Vidékfejlt. Tanszék
Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudomány Kar
4015, Debrecen, Pf: 36.